

BARQAROR TARAQQIYOT SHAROITIDA IJTIMOIIY SADOQAT VA FUQAROLIK MAS'ULIYATI DIALEKTIKASI

To'laboyeva Shoiri Abdulxamidovna,
Farg'ona davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi
shoiratulaboyeva@gmail.com

***Annotatsiya.** Mazkur ilmiy maqolada barqaror taraqqiyot sharoitida ijtimoiy sadoqat va fuqarolik mas'uliyatining o'zaro dialektik bog'liqligi falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Zamonaviy jamiyatda globallashuv, ijtimoiy transformatsiyalar va axborot makonining kengayishi sharoitida fuqarolarning jamiyatga bo'lgan sadoqati hamda mas'uliyat hissi yangi mazmun kasb etmoqda. Tadqiqotda ijtimoiy sadoqatning axloqiy va ijtimoiy mohiyati, fuqarolik mas'uliyatining shakllanish omillari hamda ularning o'zaro ta'siri ochib beriladi. Ushbu ikki tushuncha o'rtasidagi uyg'unlik jamiyat barqarorligini ta'minlovchi muhim omil ekani asoslanadi. Dialektik yondashuv orqali sadoqat va mas'uliyat o'rtasidagi qarama-qarshiliklar hamda ularning yechimlari tahlil qilinadi. Maqolada ta'lim va tarbiya jarayonida fuqarolik ongini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratiladi. Tadqiqot natijalari ijtimoiy sadoqat va fuqarolik mas'uliyati barqaror taraqqiyotning muhim sharti ekanini ko'rsatadi.*

***Kalit so'zlar:** barqarorlik, sadoqat, mas'uliyat, jamiyat, fuqarolik, dialektika, qadriyat, taraqqiyot, ong, globallashuv, ishonch, tarbiya, barqarorlik.*

***Аннотация.** В данной научной статье философски анализируется диалектическая взаимосвязь социальной лояльности и гражданской ответственности в условиях устойчивого развития. В условиях глобализации, социальных трансформаций и расширения информационного пространства в современном обществе преданность граждан обществу и чувство ответственности приобретают новое содержание. В исследовании раскрывается нравственная и социальная сущность социальной лояльности, факторы формирования гражданской ответственности и их взаимодействие. Обосновывается, что гармония между этими двумя понятиями является важным фактором, обеспечивающим стабильность общества. Через диалектический подход анализируются противоречия между преданностью и ответственностью, а также их решения. В статье особое внимание уделяется вопросам развития гражданского сознания в процессе образования и воспитания. Результаты исследования показывают, что социальная лояльность и гражданская ответственность являются важным условием устойчивого развития.*

***Ключевые слова:** стабильность, преданность, ответственность, общество, гражданство, диалектика, ценность, развитие, сознание, глобализация, доверие, воспитание, стабильность.*

***Abstract.** This scientific article philosophically analyzes the dialectical interdependence between social loyalty and civic responsibility within the context of sustainable development. In the context of globalization, social transformations, and the expansion of the information space in modern society, citizens' loyalty to society and a sense of responsibility are acquiring new meaning. The study reveals the moral and social essence of social loyalty, the factors of forming civic responsibility, and their interaction. It is substantiated that the harmony between these two concepts is a crucial factor in ensuring societal stability. Through a dialectical approach, the contradictions between loyalty and responsibility and their solutions are analyzed. The article pays special attention to the issues of developing civic consciousness in the process of education and upbringing. The research findings demonstrate that social loyalty and civic responsibility are essential conditions for sustainable development.*

Keywords: stability, loyalty, responsibility, society, citizenship, dialectics, value, development, consciousness, globalization, trust, education, stability.

Kirish. Hozirgi globallashuv sharoitida jamiyat taraqqiyoti nafaqat iqtisodiy va texnologik omillar, balki ijtimoiy qadriyatlar va fuqarolik ongining rivojlanishi bilan ham belgilanadi. Ayniqsa, barqaror taraqqiyot konsepsiyasi doirasida ijtimoiy sadoqat va fuqarolik mas’uliyati muhim o‘rin egallaydi. Bu ikki tushuncha jamiyat a’zolarining davlat va jamiyat oldidagi burchi, ijtimoiy faolligi hamda ma’naviy-axloqiy mas’uliyatini ifodalaydi. Ularning o‘zaro dialektik bog‘liqligi jamiyat barqarorligini ta’minlashda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda global muammolar, ijtimoiy tengsizlik, ekologik xavf-xatarlar va axborot oqimining kuchayishi fuqarolik mas’uliyatining yangi shakllarini talab etmoqda. Shu bilan birga, ijtimoiy sadoqat jamiyatdagi ishonch, birdamlik va hamjihatlikni mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu ikki tushunchaning uyg‘unligi barqaror rivojlanishning ijtimoiy asosini shakllantiradi. Mazkur ilmiy maqolaning maqsadi barqaror taraqqiyot sharoitida ijtimoiy sadoqat va fuqarolik mas’uliyatining dialektik munosabatini falsafiy jihatdan tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot jarayonida tizimli, dialektik va sotsiologik yondashuvlardan foydalanildi. Natijada ushbu ikki omilning jamiyat barqarorligi va rivojlanishidagi ahamiyati asoslab beriladi.

Muhokama va natijalar. Ijtimoiy sadoqat va fuqarolik mas’uliyati zamonaviy jamiyatning barqaror rivojlanishini ta’minlovchi asosiy ijtimoiy-falsafiy kategoriyalar sifatida qaraladi. Ijtimoiy sadoqat shaxsning jamiyat, davlat va ijtimoiy institutlarga bo‘lgan ishonchi, sodiqligi va faol munosabatini ifodalaydi. Bu tushuncha jamiyatdagi axloqiy me’yorlar, qadriyatlar va ijtimoiy birdamlik bilan chambarchas bog‘liqdir. Émile Durkheim ijtimoiy sadoqatni jamiyatning “mexanik” va “organik” birdamligi orqali tushuntirib, ijtimoiy integratsiyaning asosiy omili sifatida talqin qiladi [1]. Fuqarolik mas’uliyati esa shaxsning jamiyat va davlat oldidagi huquqiy, axloqiy va ijtimoiy burchlarini ongli ravishda bajarishini anglatadi. Bu tushuncha fuqarolik jamiyati rivojlanishi bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, shaxsning faol ijtimoiy pozitsiyasini shakllantiradi. T. Parsons ijtimoiy tizimlar nazariyasida fuqarolik mas’uliyatini jamiyat barqarorligini ta’minlovchi funksional element sifatida ko‘rsatadi [2]. Ijtimoiy sadoqat va fuqarolik mas’uliyati o‘rtasidagi munosabat dialektik xarakterga ega bo‘lib, ular bir-birini to‘ldiruvchi va rivojlantiruvchi omillar sifatida namoyon bo‘ladi. Bir tomondan, sadoqat jamiyatga ishonchni kuchaytirsa, ikkinchi tomondan fuqarolik mas’uliyati shaxsning faol ijtimoiy ishtirokini ta’minlaydi. Yu. Habermas kommunikativ harakatlar nazariyasida jamiyatdagi ishonch va muloqot madaniyatini fuqarolik jamiyatining asosiy sharti sifatida ko‘rsatadi [3]. Barqaror taraqqiyot konsepsiyasi doirasida ushbu ikki kategoriya ijtimoiy barqarorlikni ta’minlovchi muhim omillar sifatida talqin

qilinadi. A. Sen rivojlanish nazariyasida erkinlik va ijtimoiy imkoniyatlarni kengaytirishni barqaror taraqqiyotning asosiy mezoni sifatida asoslaydi [4]. Bu esa fuqarolik mas’uliyatining iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish bilan uzviy bog‘liqligini ko‘rsatadi. Shuningdek, ijtimoiy sadoqat va fuqarolik mas’uliyati jamiyatda ijtimoiy kapitalni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ijtimoiy kapital jamiyat a’zolari o‘rtasidagi ishonch, hamkorlik va birdamlikni ifodalaydi. Bu jarayon barqaror taraqqiyotning ijtimoiy asosini tashkil etadi. Demak, ushbu ikki kategoriya nafaqat axloqiy, balki institutsional va tizimli ahamiyatga ham ega bo‘lib, zamonaviy jamiyat rivojlanishining ajralmas qismidir.

Barqaror taraqqiyot konsepsiyasi zamonaviy jamiyatda iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik omillar o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlashga qaratilgan kompleks yondashuv sifatida shakllangan. Ushbu konsepsiya ijtimoiy qadriyatlarning yangilanishi va transformatsiyasini ham o‘z ichiga oladi. Ayniqsa, globallashuv sharoitida jamiyat a’zolarining ijtimoiy sadoqati va fuqarolik mas’uliyati yangi mazmun kasb etmoqda. A. Giddens globallashuv jarayonini “modernlikning kengayishi” sifatida talqin qilib, unda an’anaviy ijtimoiy tuzilmalar transformatsiyaga uchrashini ta’kidlaydi [5]. Barqaror taraqqiyotning ijtimoiy o‘lchami jamiyatda ishonch, birdamlik va hamkorlik kabi qadriyatlarni mustahkamlashni talab etadi. Bu jarayonda ijtimoiy sadoqat jamiyat ichki barqarorligini ta’minlovchi asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. R. Putnam ijtimoiy kapital nazariyasida jamiyatdagi ishonch va fuqarolik faolligi iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning muhim sharti ekanini asoslaydi [6]. Fuqarolik mas’uliyatining rivojlanishi esa raqamli jamiyat sharoitida yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi fuqarolarning ijtimoiy jarayonlardagi ishtirokini kengaytirib, ularning qaror qabul qilishdagi faolligini oshirmoqda. M. Kastells axborot jamiyati nazariyasida tarmoqli jamiyatning shakllanishi fuqarolik faolligining yangi shakllarini yuzaga keltirishini ko‘rsatadi [7]. Shuningdek, yoshlar ongida fuqarolik mas’uliyatini shakllantirish barqaror taraqqiyotning muhim sharti hisoblanadi. Ta’lim tizimi va tarbiya jarayoni orqali ijtimoiy qadriyatlarni singdirish jamiyatning kelajakdagi rivojlanish yo‘nalishini belgilaydi. J. Dewey ta’limni ijtimoiy tajriba sifatida talqin qilib, unda fuqarolik ongini rivojlantirish muhimligini ta’kidlaydi [8]. Umuman olganda, barqaror taraqqiyot sharoitida ijtimoiy qadriyatlarning transformatsiyasi jamiyatning yangi rivojlanish bosqichiga o‘tishini anglatadi. Bu jarayonda ijtimoiy sadoqat va fuqarolik mas’uliyati o‘zaro bog‘liq holda jamiyat barqarorligini ta’minlaydi hamda global o‘zgarishlarga moslashuvchanlikni kuchaytiradi.

Ijtimoiy sadoqat va fuqarolik mas’uliyati dialektikasi zamonaviy jamiyat barqarorligini ta’minlashda muhim amaliy ahamiyatga ega. Ushbu ikki kategoriya

o‘zaro bog‘liq va bir-birini to‘ldiruvchi bo‘lib, jamiyatning ichki muvozanatini saqlashga xizmat qiladi. Ijtimoiy sadoqat jamiyat a‘zolari o‘rtasida ishonch va birdamlikni mustahkamlasa, fuqarolik mas‘uliyati shaxsning faol ijtimoiy pozitsiyasini shakllantiradi. A. Tokueville demokratik jamiyatlarda fuqarolik faolligi va ijtimoiy ishonchning yuqori darajasi barqarorlikning asosiy omili ekanini ta’kidlagan [9]. Jamiyat barqarorligida ijtimoiy kapitalning roli ham juda muhimdir. Ijtimoiy kapital tushunchasi jamiyat a‘zolari o‘rtasidagi ishonch, hamkorlik va ijtimoiy tarmoqlarni ifodalaydi. P. Bourdieu ijtimoiy kapitalni shaxsning ijtimoiy resurslarga ega bo‘lish imkoniyati sifatida talqin qilib, uning jamiyatdagi mavqei va faolligini belgilashini ko‘rsatadi [10]. Bu esa fuqarolik mas‘uliyatining amaliy ifodasini yanada kengaytiradi. Ta’lim va tarbiya tizimi ijtimoiy sadoqat va fuqarolik mas‘uliyatini shakllantirishda asosiy rol o‘ynaydi. Ta’lim jarayonida shaxsda ijtimoiy qadriyatlar, huquqiy ong va axloqiy me‘yorlar rivojlantiriladi. P. Freire ta’limni ozodlikka yo‘naltirilgan jarayon sifatida ko‘rib, unda tanqidiy ongni shakllantirish muhimligini ta’kidlaydi [11]. Bu yondashuv fuqarolik mas‘uliyatining chuqurlashishiga xizmat qiladi. Shuningdek, O‘zbekiston sharoitida barqaror taraqqiyot strategiyalarini amalga oshirishda fuqarolik faolligi va ijtimoiy sadoqat muhim ahamiyat kasb etadi. Jamiyatda islohotlarni qo‘llab-quvvatlash, ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish va ekologik mas‘uliyatni oshirish fuqarolik madaniyatining asosiy ko‘rinishlaridir.

Xulosa. Ijtimoiy sadoqat va fuqarolik mas‘uliyati dialektikasi amaliy jihatdan jamiyat barqarorligini ta’minlovchi muhim omil hisoblanadi. Ular o‘rtasidagi uyg‘unlik jamiyatda ishonch, hamkorlik va mas‘uliyatli xulq-atvorni kuchaytiradi hamda barqaror taraqqiyotga erishish imkoniyatlarini kengaytiradi. O‘rganishlarimizni umumlashtirish asosida quyidagi xulosalarga keldik:

- ijtimoiy sadoqat va fuqarolik mas‘uliyati zamonaviy jamiyat barqarorligini ta’minlovchi asosiy ijtimoiy-falsafiy kategoriyalar bo‘lib, ular shaxs va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro ishonch va majburiyatlarni ifodalaydi;

- ushbu ikki tushuncha o‘zaro dialektik bog‘liq bo‘lib, ijtimoiy sadoqat jamiyatga integratsiyani kuchaytirsa, fuqarolik mas‘uliyati shaxsning faol ijtimoiy ishtirokini ta’minlaydi;

- barqaror taraqqiyot sharoitida ijtimoiy qadriyatlar transformatsiyaga uchrab, globallashuv va raqamli jamiyat ta’sirida fuqarolik ongining yangi shakllari yuzaga kelmoqda;

- ta’lim va tarbiya jarayonlari ijtimoiy sadoqat hamda fuqarolik mas‘uliyatini shakllantirishda muhim rol o‘ynab, tanqidiy fikrlash va ijtimoiy faollikni rivojlantiradi;

- ijtimoiy sadoqat va fuqarolik mas’uliyati dialektikasi jamiyat barqarorligini mustahkamlash, ijtimoiy kapitalni rivojlantirish va barqaror taraqqiyotga erishishda muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Durkheim É. The Division of Labour in Society. – New York: Free Press, 1997.
2. Parsons T. The Social System. – London: Routledge, 1951.
3. Habermas J. The Theory of Communicative Action. – Boston: Beacon Press, 1984.
4. Sen A. Development as Freedom. – New York: Alfred A. Knopf, 1999.
5. Giddens A. The Consequences of Modernity. – Cambridge: Polity Press, 1990.
6. Putnam R. D. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. – New York: Simon & Schuster, 2000.
7. Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell, 1996.
8. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916.
9. Tocqueville A. Democracy in America. – Chicago: University of Chicago Press, 2000.
10. Bourdieu P. The Forms of Capital. – New York: Greenwood Press, 1986.
11. Freire P. Pedagogy of the Oppressed. – New York: Continuum, 1970.